

Sørum-Speilet

Nummer 3 – 2014 – 20. årgang

MANGE GODE HJELPERE. Det er gledelig at medlemstallet i Blaker og Sørum Historielag fortsatt er stigende. Det er også godt å vite at historielagets mange aktiviteter har god oppslutning. En kjerne av hjelpsomme hender er alltid rede til innsats når styret trenger det - til våre mange aktiviteter. Les *Lederens spalte* på side 2.

Kulturstien langs Glomma fra Bingsfoss til Hammeren går i naturskjønne omgivelser, prøv den! Foto: Lillian Mobæk

MINNER OM ALF PRØYSEN I SØRUM. De fleste av oss kjenner til Alf Prøysen, og har lest mye av hans mangfoldige og gode diktning og hørt de fine visene. Men ikke så mange vet at han arbeidet her i Sørum et par års tid. Sørum-Speilet har samlet minner fra dem som kan fortelle om hans tid her. Les mer på sidene 5-8.

ELLERS I DETTE NUMMER:

MINNEORD OM AAGE VIDAR KLEVEN - SIDE 3

ANNA SKRØVER – FOREGANGSKVINNE PÅ FROGNER - SIDE 4

TRYGVE SÆTHERS BARNDOMSMINNER FRA SÅKROKEN - SIDE 9-13

OM SVENSKER I SØRUM - SIDE 14

SKOLEUKA PÅ VØLNEBERG - SIDE 15

LITT OM SMÅTT OG STORT & AKTIVITETSKALENDER - SIDE 16-19

LEDERENS SPALTE

Gledelig er det at medlemstallet i Blaker og Sørum Historielag fortsatt er stigende.

Det er også godt å vite at historielagets mange aktiviteter har god oppslutning. En kjerne av hjelpsomme hender er alltid rede til innsats når styret trenger det. Vi befinner oss i en luksusklemme – vi har flere aktiviteter på blokka enn dem vi klarer å ivareta til enhver tid. Aktiviteter som har breddeinteresse blir gitt prioritet.

Kulturstien. Det var riktig oppmuntrende å få besøk av Den norske Turistforening på kulturstien vår mellom Rånåsfoss og Bingsfoss i mai. At vi også har hatt besøk av skadeutøvere på broene våre er beklagelig. Styret gikk høyt ut i pressen, og har mottatt svært mange støtteerklæringer. I samarbeid med kommune og andre interesserte parter vil vi fortsatt arbeide for å oppgradere kulturstiene våre. Det er med glede vi takker Bjørn Tveit og Bjørn Blakstad for at de har reparert og sikret broene påny. Det er klart for å slippe dyra på beite nå.

Røverskansen. Sommersesongens første utflukt var til Røverskansen 6. mai, i godt regn, etter vel avsluttet våronn, med Ove Antonsen fra Raumes Historelag som kunnskapsrik veiviser. Terrenget i krysset mellom Nes, Ullensaker og Sørum er godt å gå i, og Røverskansen pirrer nysjerrigheten. Nå er det bare å forberede seg til den neste rusleturen 19. juni som starter hos Albert Hovind på Kvevli, og det er nye turer til høsten.

Den 8. mai ble behørig markert med blomsterseremoni ved krigsminnesmerkene etter 2. verdenskrig ved Sørum og Blaker kirker og på Blaker Skanse. Dette er en tradisjon som fortsetter takket være en generøs gave fra Borger og Kåre Petter Hansen.

Gammeldags skole. Forberedelsene til «En gammeldags Skole» på Vølneberg har gått sin gang helt siden årsskiftet. Det er vevringen på Vølneberg som har mest å lage i stand med renninger, ull og tråd. Arrangementet er blitt en institusjon i et unikt historisk skolemiljø. Skolen ble tatt i bruk i 1864 – for 150 år siden – og har siden 1980 gjennomgått en jevn restaurering som har gjort det mulig å arrangere gammeldags skole for bygdas

4. klassinger siden 2000. Området og husene er også et velkjent og populært område for familieselskaper og arrangementer. St.Hans-aften i år feires på tradisjonelt vis. Da markeres også skolens jubileum med et lite musikkspill med dramatisering av en skolehverdag i 1864. Håpet er at sentrale personer fra Sørum med ordføreren vil være tilstede da. Over tid har vi fortsatt et ønske om å etablere et skolehistorisk senter for bygdefolk og besøkende på Vølneberg.

Slora Mølle står ikke noe tilbake for Vølneberg gamle skole, hva gjelder tradisjon eller restaureringsoppgaver. Det er en fast kjerne av frivillige med bred fagkunnskap som utgjør dugnadsgruppen. Det er nok å gjøre, dammen skal støpes og steinsettingen bygges opp igjen, damløpet og turbinrøret skal monteres så snart fundamentene er på plass. Dernest kommer turbinen. Maskinen fra 1908 er helrenoveret, alle deler er klargjort, og montering er nær forestående. Uten hjelp fra bedrifter som Killingmo og Tønsberg, og Sørumsand Verksted hadde ikke dette vært mulig. I dag kunne vi trenge enda flere håndlangere skal vi klare å fullføre den planen vi arbeider etter. Ved utgangen av 2014 utløper fristen for å slutføre de aktivitetene vi har avtalt med Norsk Kulturminnefond. I tillegg til historielaget er det kulturminnefondet som finansierer oss i dag. Sparebankstiftelsens bidrag kommer også godt med.

Bygdeboka for Blaker. Vi ligger i startgropa med arbeidet på bygdeboka for Blaker. Ny redaktør er tilsatt og tiltrer i august. Han heter Atle Kittelsen, og arbeider nå i Norsk lokalhistorisk institutt. Jan Erik Horgen fortsetter en tid for å sikre erfaringsoverføring, og de har alt hatt et par møter. Når Blakerboka er ferdigstilt er Sørum kommune best i klassen. Da er bunnplanken lagt for en rik utvikling av sambygdingenes identitetsforståelse og tilhørighet til Blaker og Sørum.

Dag Winding-Sørensen, leder

➡ SEND OSS DIN EPOST-ADRESSE...@...

Det skjer stadig noe, så hvis du ønsker å være oppdatert om historielagets arbeid, og vil ha beskjed om ulike aktiviteter, send din epost til iwind@online.no.

➡ HISTORIELAGETS BOKTILBUD

Historielaget har mange gode bøker til salgs. Se hele boktilbudet på www.sorum.historielag.no/boktilbud.cfm

OM SØRUM-SPEILET

Redaksjon:

Lillian Mobæk, redaktør
Telefon 952 23 106
Epost lilmobe@online.no

Asbjørn Langeland
Telefon 63 82 00 85
Epost asb-lang@online.no

Dag Winding-Sørensen
Telefon 995 43 747
Epost ivwind@online.no

Anne-Marie Lund
Telefon 477 57 261
Epost annlund@online.no

Sørum-Speilet utgis med 5 nummer i året.

Publiseringsplan for 2014:

Nr.	Stoff-frist	Utgis ca.uke
1	25. januar	8/9
2	8. mars	14/15
3	16. mai	25/26
4	23. august	28/39
5	1. november	49/50

Stoff til bladet bes sendt pr. epost til redaksjonen, evt. pr. post til Blaker og Sørum Historielag, Postboks 72, 1921 SØRUMSAND.

© **Opphavsrett:** Materialet i Sørum-Speilet omfattes av åndsverklovens bestemmelser.

Utforming: Lillian Mobæk

Trykk: X-idé Media

Opplag: 600

ISSN: 1894-8154

BLAKER OG SØRUM HISTORIELAG

Stiftet i 1970 ved sammenslåing av Blaker historielag og Sørum historielag, og tilsluttet Romerike historielag og Landslaget for lokalhistorie.

Som medlem får du hvert år 4 nummer av **SKYTILEN**, medlemsbladet med lokalhistorisk stoff fra hele Romerike, og 5 nummer av **SØRUM-SPEILET**, med artikler fra Sørum. Medlemskontingent fra 2014: kr. 250,- pr. år. Postadresse: Blaker og Sørum Historielag, Postboks 72, 1921 SØRUMSAND. Bankkontonr: 1321.08.05189
Hjemmeside: www.sorum.historielag.no

Vi vil gjerne ha nye medlemmer! Ta kontakt med leder Dag Winding-Sørensen på ivwind@online.no, eller via «Kontakt-oss»-skjemaet på vår hjemmeside.

AAGE VIDAR KLEVEN TIL MINNE

Aage Vidar Klevens bortgang ble mottatt med stor sorg i Blaker og Sørum Historielag.

Han døde 3. april 2014, nær 73 år gammel, og ble begravet ved Frogner kirke 11. april under stor deltagelse.

I alle år har han delt sin brede kunnskap, sitt gode humør, sin rause personlighet og sin vennlige fasthet med oss, og med bygdefolket i Blaker og Sørum.

Med sin nære tilknytning til Blaker Skanse fra fødselen av, var det naturlig at han arbeidet iherdig for og med Blaker Skanses Venner og Blaker og Sørum Historielag for å sikre dette historisk verdifulle stedet for fellesskapet i fremtiden. Han huskes godt som gartneren i Skansespillet, der han på en fin måte ga publikum innsikt i samfunnsforhold og Skansens historie.

Blaker og Sørum Historielag husker ham også for hans arbeid med å utvikle et historisk opplevelsessenter med støtte fra Statsbygg og Sørum kommune. Det gjenstår å se om det vil bli en realitet.

Med sin store og detaljerte kunnskap om hjemkommunen var Aage én blant flere som alltid stilte opp som leder når bygdefolket skulle ut på rusleturer; enten i Asbjørnsens fotspor på Hexeberg-fjellet eller «Kjenn din Bygd»- turer med buss på 4-timers maraton gjennom bygda.

Aage har alltid vært en vi kunne henvende oss til når løsninger ikke var nær for hånden. Tid hadde han nok av når noe sto på. Ved hans kiste hørte vi de varme ord venner og familie omtalte ham med. Det kan virke som han maktet å gi av seg selv til alle. For det er vi takknemlige.

Vi vil savne Aage lenge, vi vil minnes ham med glede, og vi vil føre hans arv videre etter evne.

Takk! Hvil i fred.

Dag Winding-Sørensen

ANNA SKRØVER – EN RESPEKTERT OG DYKTIG LEDER I KREVENDE TIDER

Frogner Sanitetsforening fyller 100 år i år, og Jorunn Hattrem har skrevet litt om en av de første lederne.

Anna Skrøver

Anna Marie Berger (1870-1954) ble født på Berger gård i Skedsmo som en av 6 søsken. Hun giftet seg med Karl Skrøver (f. 1859), og de bosatte seg på Skrøver gård på Frogner. Karl Skrøver var ordfører i Sørums kommun fra 1914 til han døde i 1917. Anna ble tidlig enke, og de hadde ingen barn.

Gården ble solgt til hennes niese, Magna, gift med Einar Merli. Anna flyttet fra gården, og bygde villaen «Granlien» beliggende rett bak hjemgården.

Leder i mange år. Anna var med å starte Frogner Sanitetsforening i 1914, og ble leder i 1916. Hun var en aktiv leder i foreningen hele sitt liv. Mandatet for sanitetsforeningene var arbeidet for folkehelsen og bekjempelsen av tuberkulosen.

Den lille foreningen samlet inn penger ved å strikke, sy, bake osv. og holde basarer og andre aktiviteter. De jobbet iherdig, og etter hvert ble oppsparte midler delt opp i et tuberkulosefond og et «rørlig» fond for Frognersamfunnet (f.eks. til skolebarna, klær, melk, mat til trengende, og utstyr til kirken).

Utover mot 1930-tallet tok planene om privat skole og et folkebad form. Søknad om vann og tomt var i orden i 1931, og i 1933 kunne byggmester Hilmar Bjerke levere et hus for ca. 15.000 kr., riktignok ikke helt ferdig, men en tilstelning på «Stranda» ga 350 kr. til fliser på baderommene.

Frognerbadet var det første private bad i fylket, og foreningen hadde da ca. 20 medlemmer. Medlemmene var badekoner for jenter og damer som badet på fredager, og deres ektemenn for gutter og menn på

lørdager. Prisen var 10 øre for barn for såpen, og 50 øre for voksne for å bade.

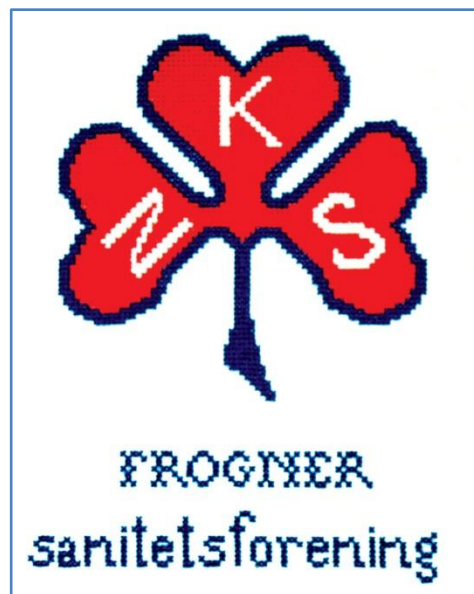
Sørums kommune ville ikke garantere for lån, og Sørums Sparebank var meget påholdne. Anna må ha hatt en sterk posisjon i foreningen, en sterk vilje, dristighet, gjennomføringskraft og motivasjonsevne. Hun uttaler et sted at byggingen av Badet «kostet mange tanker og våkne netter». I et referat fra innvielsen står det å lese: «De smukke idéer finner anklang».

Ved foreningens 25-årsjubileum i 1939 overrakte Anna 20 kalker til Frogner kirke. Hun tenkte både på leg og lærd.

Ved 40-års jubileet i 1954 står det i referatet: «Vår kjære Anna Skrøver er syk og kan ikke delta.» Hun døde det året, vel 83 år gammel. Anna og Karl Skrøver er gravlagt på Frogner kirkegård.

I ettertid ser vi klart at Anna Skrøver og hennes kvinner la ned et betydelig arbeid for folkehelsen. Hun var en person med hjerte og hjerne for Frognersamfunnet, og fikk med seg kvinnene, som før satt på hver sin tue, til å dra lasset sammen.

Jorunn Hattrem

Denne flotte broderte logoen pryder omslaget til Frogner Sanitetsforenings 100-årsjubileumsskrift.

Alle de fire sanitetsforeningene i Sørums kommun har nå fylt 100 år. I senere nummer av Sørums-Speilet kommer en presentasjon av disse, og hva de har betydd for bygda og lokalsamfunnet.

MINNER OM ALF PRØYSENS

TID I SØRUM

Det er ikke mange diktere i Norge som har satt sånne spor etter seg som Alf Prøysen. De fleste av oss husker noen av hans viser, og kanskje også både Barnetimen og Søndagsposten i radioen.

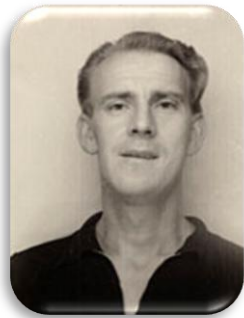

Foto: Wikipedia

Den 23. juli i år er det 100 år siden han ble født på Ringsaker.

Familien bodde da på Hjelmsstadeie, og foreldrene var Julie Mathiasdatter fra Brøttum og Olaf Andreassen fra Ringsaker. Familien ellers besto av søstera Margit f. 1907, halvsøstera Marie f. 1902, og pleiebroren Olaf f. 1911. Senere bodde de i Prøysenstua på Rudshøgda.

Alf Olafsen, som han da het, var skoleflink og kunne lese før han begynte på skolen. Han var også flink til å skrive og tegne, mens sløyd og gym ikke var hans beste fag. Etter grunnskolen, fortsettelsesskolen og amtskolen, håpet han å få gå på Statens håndverks- og kunstindustriskole, men hjembygda ville ikke hjelpe han med det, så han måtte begynne å arbeide som gårdsgutt. Han arbeidet mange steder etter hvert, og fikk mye erfaring på livets vei. Hans senere diktning forteller så mangt om småkårsfolk, på en gjenkjennelig og ofte underfundig måte. Og skrev gjorde han nok hele tiden, hvor han enn var. I 1938 skiftet han navn til Prøysen, etter stua der han vokste opp. Foreldrene brukte etterhvert også dette etternavnet.

I **Sørum** arbeidet Prøysen som fjørørker og sveiser, antagelig fra rundt 1939 til 1941. Først var han hos Karl og Else Aasnes på Gjester, og senere hos Egner-familien på Hoel. Hans navn er funnet i Arbeidsgiverprotokollen for Sørum i 1941 (ref. artikkel i Romerikes Blad 9.8.06).

I 1941 solgte han noen revyviser til Dovrehallen i Oslo, og fikk da tilbud som å bli fast "husdikter" der, men så brant Dovrehallen ned. Samme høst flyttet han så til Asker, med jobb på Vøyen gård. Og der ble han godt mottatt, og fikk nyttige kontakter, som hjalp ham videre. Etter krigen slo han for alvor igjennom som visedikter og sanger. I 1948 giftet han seg med Else Storhaug fra Rena, og de flyttet til Nittedal, hvor de ble boende. De fikk to barn, Elin Julie og Alf Ketil.

Alf Prøysens litterære produksjon er meget omfattende; bl.a. viser for både store og små, lørdagsstubber, noveller, revyer, og han var en meget populær onkel i barnetimen samt radiounderholder. Han samarbeidet med mange kjente kunstnere.

Prøysen døde 23. november 1970, bare 56 år gammel, og er begravet på Æreslunden på Vår Frelzers gravlund. Ikke mange har etterlatt seg et slikt imponerende livsverk.

Foto: Wikipedia

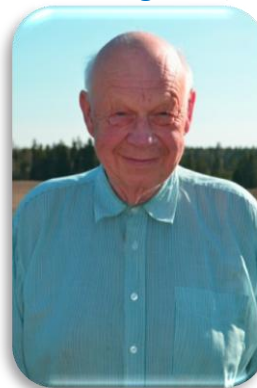
'Steinrøysa neri bakken' er en meget kjent vise, som Prøysen fikk utgitt i 1948, og på plate året etter.

Etter hans død var det et ønske om å lage et minnesmerke over ham, og på Marienlyst ligger 'Steinrøysa neri bakken' med én stein fra hver kommune i Norge. Dette minnesmerket har senere blitt utviklet til en minnelund over Alf Prøysen, Otto Nielsen og Erik Bye, som arbeidet tett sammen i mange år.

Sørum-minner. Som nevnt arbeidet Prøysen her i bygda et par års tid, noe som ikke er så godt kjent. Sørum-Speilet har fått en del informasjon om hans tid her, minner som enten er selvopplevd eller gjenfortalt fra folk som bodde i nærheten av gårdene der Prøysen arbeidet. Her er noen av disse minnene.

Mari Aasgaard, datter til Anders Aasgaard, og svigerdatter til Ole Kristian Egner, har snakket med både faren og svigerfaren sin om hva de husker. Hun har også gitt tips om hvem som ellers kunne huske noe.

Anders Aasgaard (f. 1935) forteller:

Anders Aasgaard, med danseplassen bakenfor.
Foto: Elisabeth Egner

- Jeg traff aldri Prøysen. Men under krigen var det en illegal danseplass på Aasgaard, den het Lund. Det er bare en havnehage, som ligger skjermet innunder skogen som grenser til Berg. Det var også godt med velvoksne bjørker der, og en halv kilometer fra storvegen, så her kunne ungdommen danse uten å bli oppdaget av tyskerne.

Her møtte Alf opp, og det ryktes at han var god til å danse. Jeg var da bare en liten gutt på en 5-6 år, men hørte musikken og livet, og ville naturligvis gå dit for å se på livet. Men det sa mor nei til, for der kunne det være både brennevin og andre styggedommer. Så jeg hørte på henne, og ble hjemme på gården.

Ole Kristian Egner (f. 1935) forteller om sine Prøysen-minner i intervju med Mari.

Du har truffet Alf Prøysen. Når var det?

- Jeg traff ham da jeg sammen med moren min besøkte onkel Asbjørn Egner på Hoel i Sørur. Jeg er ikke helt sikker på årstallet, men det kan ha vært i 1942. Den gang var jeg syv år gammel. Selv bodde vi på Sørli. Vi møtte ham på vei fra fjøsstellet. Han spurte om jeg ville være med inn å se i drengestua der han bodde.

*Ole Kristian Egner.
Foto: Elisabeth Egner*

Visste du at han var kjent da du traff ham?

- Nei, kjent ble han vel først senere.

Hvordan var det inne i drengestua?

- Det var én etasje, kombinert bryggerhus og sveiserbolig. Først kom du inn i et rom med grue, og innenfor der var det et rom til sveiseren. Der inne var det seng og bord, men det jeg husker best var gitaren som hang over senga. Det var det ikke vanlig at sveisere hadde med seg. Bygningen står der den dag i dag på Hol, men er kraftig ombygd.

Vet du noe om hvordan Alf kom til Hoel?

- Nei, egentlig ikke, men jeg vet at han var på Gjester et par kilometer unna året før. Onkel Asbjørns søster, Bjørg, festet han vel på festekontoret (omtrent som dagens vikarbyrå) i Oslo, og så kom han på en av festedatoene som var 14. april eller 14. oktober.

Berit Thue, som bor på Frogner, forteller at moren hennes, Bjørg Dahl, festet Prøysen til arbeid på gården Hoel. Bjørg, født Egner i 1912, var en tur i Oslo og var da innom et festekontor der, og fikk tak i Prøysen. Hvilket år det var, og for hvilken tidsperiode er ikke klart. Men Berits foreldre, Bjørg og Johannes Dahl, hadde kontakt

med Alf Prøysen i mange år. De besøkte han både i Asker og senere, da han og familien bodde i Nittedal.

Ingrid Stakkerud, som bor på Norum Østre Nordgarn, forteller:

- Jeg kom til Sørur i 1954, og husker ikke selv noe om Prøysens tid her, men mannen min, Einar Stakkerud, fortalte ganske mye om han. Mine svigerforeldre var Kristine og Alf Stakkerud, og det var fire barn i familien: Gunvor f. 1922, Inger f. 1923, Einar f. 1928, og Kari f. 1933.

Stakkerud-barna ca.1930. Foto fra Ingrid Stakkerud

Da Alf Prøysen arbeidet på Gjester hos Karl og Else Aasnes, var han mye her i Nordgarn, gårdene ligger i samme grenda. Prøysen var sveiser, og ei tjenestejente som het Signe arbeidet også der. Begge var ofte på besøk hos Kristine, Alf og ungene, og da satt de gjerne alle sammen på kjøkkenet med en matbit, og det var mye sang, musikk og moro.

Tjenestejenta Signe. Foto fra Ingrid Stakkerud

Einar hadde jo også noen unge pene søstre, så det kan vel hende at Alf Prøysen stakk innom noen ekstra turer av den grunn. Einar fortalte også at de var på kino sammen noen ganger, enda han kanskje var litt for ung til å komme inn. Og noen fester var det også. En gang var det veldig kaldt, men søstrene skulle ha på seg silkestrømper, for fint skulle det være, og da ble de helt blåfrosne på beina etterhvert.

Einar husket også at de var på besøk i drengestua til Alf, og der hang gitaren, men som oftest var de samlet på Norum.

Alf Prøysen var veldig flink til å danse, og Gunvor, den eldste søstera til Einar, forteller at hun lærte å danse av Alf.

*Sørum-ungdom ca. 1940, Alf Prøysen til høyre.
Foto fra Ingrid Stakkerud*

Av humør kunne Prøysen være både blid og munter, men også melankolsk mange ganger, så han hadde nok mye å tenke på. Einar mente at 'Griskokkvisa' ble skrevet i Sørum.

Etter at Prøysen flyttet fra Sørum, var han visstnok ikke her etterpå. Men da Einar Stakkerud var innlagt på Sentralsykehuset en gang rundt 1970, var det samtidig med at Prøysen var der. Einar besøkte Prøysen da, og han ble glad for å se ham, og pratet mye om tida i Sørum.

Randi Smedsrud, som nå bor i Blaker, er født Sæther i 1931, og vokste opp på Norum Vestre Hagan.

Anne-Marie Lund har snakket med henne, og Randi forteller:

- Jeg var ikke gamle jenta da Prøysen bodde i Sørum, men har ett tydelig minne om ham. I de årene som Alf Prøysen bodde i nærheten av oss, tenkte jeg aldri over at det var noe spesielt med gårdsgutten på Gjester. Det var jo rundt 1940, så det var lenge før han ble kjent. Men én gang opplevde jeg noe som fikk meg til å tenke at han der var ikke helt som andre gårdsgutter.

Det var i romjula, og vi ungene skulle gå julebukk. Det var vanlig at ungene gjorde det den gangen, men siden

dette var under krigen, måtte vi være forsiktede. Det var forbudt med ungdomssamlinger, annet enn det som NS arrangerte. Derfor måtte vi passe oss for å bli sett, og kom det et kjøretøy, måtte vi kaste oss i vegarena for å gjømmе oss. Men nå var vi utkledd med masker og all ting, storebror, lillesøster og jeg. Vi var innom hos Stakkerud på Norum Østre Nordgarn, og fikk følge med de halvoksne ungene der. Nå var vi blitt en ganske stor flokk som gikk videre langs storvegen til Gjester.

Der gikk vi inn i drengestua, for gårdsgutten ville også være med å gå julebukk. Det var jo noe utenom det vanlige, at en som var voksen ville være med oss! Men denne gårdsgutten likte unger, det merket vi godt. Han var så blid og morsom, og da vi kom inn, satt han på senga og spilte gitar. Han sang for oss også, og det syntes vi jo var veldig moro. Vi sto rundt og hørte på, og ikke visste vi at denne karen skulle bli berømt, og lage sanger som nesten alle i Norge kom til å kjenne!

Etterpå gjorde han seg i stand for å bli med oss, og tenk, han kledde seg ut som selveste Hitler! Han hadde nokså langt hår, og nå dro han hårluggen stramt til sida og glattet den, og så malte han noe svart under nesa, så det ble akkurat som barten til Hitler. Jeg tror han brukte skokrem. Jeg hadde sett bilder av Hitler, og husker at jeg syntes han var skremmende lik.

Fra venstre: Randi, søsteren Ruth, Kari Stakkerud, og ei jente på besøk - ca 1940. Foto fra Randi Smedsrud

Så ble han med oss videre, og det var nok lurt å ha med ham. Han hadde nemlig god greie på hvor vi kunne gå og banke på, og hvor vi burde holde oss unna. Det var ikke alle steder julebukker var like velkomne, og dessuten var det jo egentlig ulovlig å gjøre slikt, som sagt. Jeg husker ikke detaljer fra resten av turen, men vi ble nok tatt vel i mot der vi prøvde oss, for denne hendelsen ble et minne om en morsom kveld.

Mange år senere så jeg Prøysen igjen av og til, da jobbet jeg i barneavdelingen hos Dobloug i Oslo, og han kom

innom for å handle. Jeg hadde aldri mot til å snakke med ham, da var han jo blitt berømt, og alle visste hvem han var.

Men julebukk-minnet har dukket opp hver gang jeg har hørt stemmen hans på radioen. Så var det artig å se ham på TV, i «Kanutten og Romeo Clive». Der var han gatemusikant sammen med Anne-Cath Vestly, og når jeg så på det programmet sammen med sønnene mine, syntes jeg han var veldig lik seg, slik jeg husker ham.

Konfirmasjonsbilde 1941. Fra v. Ruth, mor Astrid, Asbjørn, far Malvin og Randi. Foto fra Randi Smedsrud

Men det fineste er nok å høre visa «Romjulsdrøm», for der synger han jo om unger som går julebukk. Da er det moro å tenke på at jeg faktisk har gått julebukk sammen med Alf Prøysen!

Randi på "velter'n" etter krigen. Foto fra Randi Smedsrud

Martin Sigstad, som var fra Hedmark, var gift og bodde på Kløfta det meste av livet. Asbjørn Langeland kjente Martin godt, og Martin fortalte at han og Alf Prøysen begge arbeidet på Gjester i Sørums, og at de delte rom der. Men han fortalte ikke noe spesielt om den tida han delte rom med Alf Prøysen, bortsett fra én episode:

Til jul det året de var i Sørums, fikk de julegave av folka på gården. Kona var visstnok i slekt med Vidkun Quisling, og gaven var ei bok med tittel "Quisling har sagt". Det var en samling taler av Quisling. En stund ut på vinteren kom kona og spurte om de fortsatt hadde de bøkene de hadde fått i julegave. Jo, de hadde da det. "Kan jeg få dem tilbake?" spurte hun. Hun satte nok ikke like stor pris på Quislings meninger lenger. De leverte gjerne bøkene tilbake, og i bytte fikk de hver sin nye skjorte.

Martin Sigstad var lastebileier, og han hadde mye kjøring for Felleskjøpet, så mange av Sørums-Speilets lesere kjente Martin.

Kåre Petter Hansen, sønn til Borger Hammeren Hansen, eier av T. & B. Hansen i Lørenfallet, forteller :

- Faren min kjente Alf Prøysen. Far var født i 1922, og var jo noen år yngre enn Prøysen, men de spilte jevnlig bridge sammen. Da var de samlet i Lørenfallet på Walstad Kafé i Haldenvegen 332 (Brubakk), som lå rett på andre siden av idrettsplassen.

Ungdomsbilde av Borger. Foto fra Kåre Petter Hansen

Hvis Prøysen var blindemann i et bridgespill, satt han gjerne og tegnet, noe han var veldig god til, han var kunstnerisk anlagt. Far mente at Prøysen skrev mye den gangen også, og han lånte i hvert fall mange bøker på biblioteket, særlig klassisk litteratur. Han leste mye, og fikk sikkert inspirasjon fra det.

Prøysen fikk visstnok inn en artikkel i sjømannsbladet Skip o'hoi mens han var i Sørums, det var kanskje noe av det første han fikk publisert. Han snakket ellers ikke noe om familien sin, eller om oppveksten på Hedmarken.

Far var ivrig etter å lære, og gikk på teknisk høyskole i Oslo. Alf Prøysen syntes det var veldig fint at han skaffet seg utdanning.

Prøysen flyttet fra Sørums rundt 1941, og var nok ikke her i bygda senere. Da det nye Foreningshuset i Lørenfallet skulle innvies i 1961, ville far gjerne ha noen kjente folk til å forestå innvielsen, for å få litt ekstra oppmerksomhet på denne begivenheten. Det hadde jo vært et stort løft både å skaffe penger og få Foreningshuset bygd. Hilmar Bjerke var byggmester.

Far skrev derfor et pent brev til Prøysen med spørsmål om han ville innvie huset. Men nei, Prøysen sendte et høflig og håndskrevet avslag, og avsluttet brevet med 'Aldri mer Sørums'. Så han ville nok ikke bli minnet om sin tid som fjørsrøker og sveiser her i bygda. Det var vel heller ikke det beste arbeid for en ung og så begavet mann som Alf Prøysen. Han hadde kanskje hatt noen forventninger om å komme inn i et annet miljø og få brukt sine gode evner her.

Men vi i Sørums synes jo det er fint å minnes at Alf Prøysen bodde her engang, og at han tross alt kanskje fikk noe inspirasjon også her til sin store diktergjerning.

Stor takk til Mari Aasgaard, Anders Aasgaard, Ole Kristian Egner, Berit Thue, Ingrid Stakkerud, Randi Smedsrud, Kåre Petter Hansen, Anne-Marie Lund og Asbjørn Langeland for god hjelp til å få denne artikkelen skrevet, og takk for fine bilder.

Lillian Mobæk

BARNDOMSMINNER FRA

SÅKROKEN I 1930- OG 40-ÅRENE

Trygve Sæther har fortalt om mange av sine minner fra oppveksten i Såkroken, og Anne-Marie Lund har nedskrevet og redigert artikkelen.

Livet på en gård med mye folk var ikke kjedelig

På gården Sæther nordre, også kalt Sæthern, var det allerede seks unger da jeg ble født den 28. juni i 1932. Etterhvert kom det to søsken til, og farmor bodde også sammen med oss til hun døde i 1943, så en kan trygt si at jeg vokste opp i en storfamilie!

Inntil de eldste barna ble så store at de kunne hjelpe til med gårdsarbeidet, hadde vi en gårdsgutt og ei tjenestejente også. Jeg tenkte aldri over det den gangen, men nå hender det jeg tenker på alt arbeidet kvinnfolka måtte ha med å lage mat til oss alle. I en periode var vi faktisk fjorten mennesker som skulle ha mat flere ganger om dagen!

Vi hadde også mange tanter og onkler som bodde i Oslo. De kom til oss på besøk, og da var det vanlig at de overnattet og ble et par dager. I krigsåra 1940-45 ville de gjerne ha kjøpt med seg med seg noe når de skulle hjem, helst kjøtt, flekk, egg, melk og poteter. I den tida var det vanskelig å få tak i mat i byen, og de som hadde slektninger på gårder på landet, var heldige.

Familien Sæther ca 1935/36. Fra venstre: 1. rekke: Trygve, Thordis, Jenny, Kåre, Arne. 2. rekke: far Kristian, mor Anna, Knut (på armen), Mimmi, eldstebror Hans. Foto fra Trygve Sæther

Nok for unger å finne på. Dette var jo ei tid da det ikke fantes TV og Internett, knapt nok radio. Unger som vokser opp i dag, skjønner kanskje ikke hvordan vi fikk tida til å gå. Men det var ikke noe problem! Det var mye å holde på med for oss unga, jeg kan egentlig ikke huske at jeg kjedet meg.

For det første var det mange slags dyr på gården. Vi hadde hester, kuer, okser, griser, høner med hane, ender, kaniner, harehund og flere katter. I tillegg hadde vi ti bikuber også, så vi hadde vår egen honning. Det var mye moro med dyra. Dessuten var det mye arbeid med dem, og vi ungene måtte være med på det. Vi var mye sammen med de voksne også, for de var hjemme på gården nesten hele tida. Gården var jo arbeidsplassen der alt foregikk.

Også var det sånn den gangen at vi unga skulle tie stille når voksne folk snakket, og det gjorde vi. Men vi hørte godt etter, både på det vi fikk lov til å høre, og særlig godt på det vi helst ikke skulle høre! Så jeg husker en god del fra barndommen. Her er et par historier som jeg husker ble fortalt:

Godt svar. Hans Evensen Dahl, født i 1848, var stallkar på Sørums Prestegård, og det var han som fortalte dette. På samme sted var det en legdekall som hette Pål, og han var så god til å svare for seg. I skuronna den gangen

ble kornet skjært med ljå, det kaltes å meie. Så ble det skuronn, og på prestegarden var det sju meiere og sju tjenestejenter og husmannskjerringer til å binde kornet til nek. Så spurte presten Pål om han kunne klare å rake etter sju meiere. «Det er ittno problem», sa Pål, «sjøl om dom er på hvert sitt jorde!» Da sa presten: «Du er en rev, du Pål!» Pål svarte: «Å nei, det er da sjelden reven går rett i bikkjekjeften!»

Lett-tjente penger. Min farfar, Hans Kristiansen Sæther hadde ei søster, Dorthe Marie. Hun hadde en sønn som het Konrad, han var født i 1879 og vokste opp i Sæthern. Da han var blitt konfirmert, begynte han som læregutt i smia i Frogner. Lønna var 20 kr. i året foruten kost og losji. En dag kom det en bonde til smia, og han hadde med seg en stor hund som var gammel og mett av dage. Smeden spurte: «Hvorfor skyter du ikke den gamle bikkja?» Bonden svarte: «Ja, vil du gjøre det for meg så skal du få 5 kroner!» Dette hørte Konrad, og han var ikke sein, han hadde børse i smia. Så mens smeden og bonden prata, så smalt det et skudd. Bikkja stupte i bakken og var død. Konrad fikk de 5 kronene av bonden, og det var tre månedslønner det!

Skolegutt på Vølneberg under krigen. Høsten 1939 begynte jeg på skolen. Det var på Vølneberg skole, og her gikk vi annenhver dag. Slik var det den gangen, kanskje fordi barna deltok i arbeidet hjemme på gården. De kunne ikke tilbringe tida på skolen hver dag!

Evakuering og tysktimer. Den 9. april 1940 husker jeg godt. Vi hadde gått på skolen som vanlig, men så fikk vi bare beskjed om å gå hjem igjen. På hjemveien så vi tyske fly bombe Kjeller ved Lillestrøm, svart røyk steg opp, det var nifst å se på! I løpet av de neste dagene ble folk fra Oslo evakuert, de måtte komme seg vekk fra byen i tilfelle det ble bombeangrep. De fikk komme til trygge steder på landet, og noen kom til Såkroken. Ei mor med en liten gutt bodde et par måneder hos oss. Ellers gikk livet sin gang under krigen også, men jeg husker noen hendelser som var spesielle.

Vinteren 1943 ble det bestemt at norske skolebarn skulle få tyskundervisning, så sant det var mulig. Da fikk vi Arnfinn Sagen som tysklærer, han hadde tatt examen artium våren 1942, så han kunne jo litt tysk. Han fikk valget mellom arbeidstjeneste for tyskerne, eller å være tysklærer på Vølneberg, og da valgte han det siste. Han bodde i Oslo, men tok toget til Frogner, syklet derfra til Vølneberg, underviste oss i tysk, og så dro han tilbake til Oslo.

Mobbing var det den gangen også. I juni 1944 fikk skolen besøk av formannen i tilsynsnemda, og han hadde ikke noe hyggelig ærend. Vi jøssing-ungene hadde ertet ungene hans og kalt dem «nazistunger». Det er nok dessverre sant at vi hadde gjort det, og vi ble litt skremt og skamfulle av besøket, derfor husker jeg det så godt. I gangen på skolen hang det et bilde av Hitler. Da tilsynsformannen kom inn der, stoppet han ved bildet og sa høyt og tydelig: «Heil Hitler!», samtidig som han gjorde «heil og sæl»-hilsen med høyre hånd i været. Så gikk han inn i klasserommet og opp på kateteret og sa at vi ungene måtte være snille mot hverandre, og at tyskerne hadde kommet til Norge for å hjelpe oss så vi skulle få det bedre. Vi hadde også fått det mye bedre etter at de kom, sa han.

«Striper» og «jøssinger». Dette var jo rart å høre for oss som pleide å høre det stikk motsatte hjemme. Men vi visste godt hvem som var nazister, og de mente jo at alt Hitler og tyskerne gjorde var bra. Så var det noen som bare hadde søsken eller andre slektninger som var NS-medlemmer, og som kanskje bodde andre steder. Disse ble kalt «stripete», en kunne ikke helt stole på dem. «Jøssinger» kunne en stole på, de var i mot tyskerne og ventet bare på at de skulle forsvinne ut av landet. Ja, det var mye en guttunge kunne lure på, men ellers var det nok sånn at daglig arbeid og lek opptok tankene mest.

«Krig» på lokalt plan. Det var ikke bare ute i den store verden at det var krig og konflikter! Også her i Sørum kunne det gå hardt for seg mellom folk fra de forskjellige grendene i bygda. I mine ungdomsår var det ofte litt spent stemning mellom gutta fra Lørenfallet og der omkring, og oss fra Såkroken.

Det som fortelles her, skjedde før jeg var stor nok til å holde ute om kveldene, men mine to eldre brødre var der og fortalte om det. På denne tida var det en stor og kraftig gårdsgutt i Vatterud hos Ole Ringereide, navnet hans var Olaf Vestli. En lørdagskveld som såkrokinga var nede i Fallet, fikk de beskjed om å ha seg hjematt med det samme. Etter ei stund ble det såpass ampert at de fant ut at det var best å komme seg tilbake til Såkroken, og gav seg på hjemveg. Gutta fra Fallet fulgte etter, og en sveiser fra Merli var den mest aggressive. Da såkrokinga hadde passert Holsbrua, stoppet de, og dermed ble de angrepet. Kjempen Olaf fikk tak i armen på sveiseren og heiv han ned på jordet ved vegen. En til fra Fallet kom også og prøvde seg, men det gikk like ille med han, han ble kasta ut på jordet han med. Da var

slåssinga slutt for den gangen, Fallet-gutta måtte bare gå slukøret hjem. Det endte med seier for Såkroken den kvelden!

Lørdagen etter var det fest i veslebygningen hos Gina Egner. Fiolinisten Kolbjørn Nordvang var sveiser der. Utpå kvelden banka det på døra, og der stod en Fallet-gutt. Han sa at Olaf måtte komme ut, det var noen som ville snakke med han. Olaf fikk med seg de andre gutta og gikk ut, og nede i vegen stod det en hel flokk med «fallinger». Men ved vegkanten sto det et tomt 30 liters mjølkespann. Olaf satte skotuppen under det og sparka spannet inn i flokken med stor kraft. Det var en fulltreffer, kan en si, for en av gutta datt sammen og ble liggende. Etter ei stund kom han seg så vidt opp, og de andre tok han mellom seg og gjorde retrett til Fallet. Søndag formiddag fikk gårdsgutten hos Egner se to gutter nede ved vegkanten. Det så ut som de leita etter noe. Han spurte hva de så etter. De svarte: «Det var en gutt som mista gebisset sitt her i går kveld, så vi skal finne det for han.»

Historia forteller ikke om de fant noe gebiss, men den viser i hvert fall to ting: Mobbing og slåssing er ikke noe nytt fenomen, og tannhelse til ungdommen er nok blitt mye bedre i våre dager!

Sosiale sammenkomster

I okkupasjonstida var det forbud mot at folk samlet seg til arrangementer som ikke var kontrollert av nazistene. Det var jo ikke godt å vite hva folk kunne finne på da, så derfor ble det slutt på offentlige fester, basarer, idrettsstevner og slikt. Vi ville jo ikke delta i noe tyskerne og nazistene laget i stand, så da ble det lite som foregikk offentlig.

Juletreffester. Men noen fester var unntatt fra forbudet – nemlig juletreffester! Under krigen pleide det å være tre juletreffester på Vølnebergskolen. Den ene var det skolen og vi skoleunga som stod for. Det begynte med gang rundt juletreet, og det kom masse folk, så det ble mange ringer rundt treet. Dette holdt vi på med lenge og vel, nesten alle julesangene ble sunget med mange vers på hver. Så var det servering, og det trengtes etter så mye trasking og synging! Det var mye godt også. Foreldrene til elevene hadde med fat med smørbrød og kaker, og vi ungene fikk kakao eller melk, de voksne fikk kaffe. Mens vi spiste, var det loddsalg. Etter maten kom det ene høydepunktet etter det andre. Først var det samling oppe på salen, der vevstua er i dag. Nå skulle vi unga underholde, både hverandre og de

voksne. Foreldrene våre så jo på, men det var mange fremmede folk også. Det var stor spenning, og noen var nok temmelig nervøse. Det var både opplesning, sang og skuespill, og alle fikk mye applaus når de hadde vært framme og gjort noe. Dermed endte nok forestillingen med at vi ungene stort sett var fornøyde med oss sjø! Trekningen av loddsalget var like spennende, både å se hvem som vant og hva gevinstene var. Det foregikk også oppe i salen. Til slutt kom nissen, og da fikk alle med seg noe godt i en pose. Dermed var første del av festen over, og mødrene tok med seg småbarna hjem, for nå var det leggetid for de minste.

Men for oss store fortsatte festen, og det som kom nå var nesten det morsomste! Vi gikk ned i skolestua igjen, og nå var juletreet flyttet inn i et hjørne, for nå måtte vi ha plass på gulvet til ringlekene. Vi lekte og danset til sanger og viser som alle kunne den gangen. Det var også veldig spennende, for ofte skulle vi være par i disse lekene. Underveis ble det bytte av partner, og noen ganger ble du «tatt» av akkurat den du håpet på! Det var «Tyven, tyven skal du hete, for du stjal min lille venn», «Til seters, til seters, nå synker solen ned», og «Reven rasker over isen». Vi unga ble svette og varme, og stemningen var høy. Vi kunne nok holdt på lenge, men det tok jo på dette her, så det var bra at det var noen voksne som bestemte når festen var slutt!

Sanitetsforeningen hadde også juletreffest, den var for både barn og voksne den også. Her begynte det også med gang rundt juletreet, så servering av mat og drikke og loddsalg. Etterpå var det også her samling på salen. Men nå var det voksne som sto for programmet, og det var både opplesning og sang. Til slutt var det en kort andakt, knyttet til julebudskapet og hvorfor vi feirer jul. Anna Nilsen var den gangen formann i sanitetsforeningen, og hun sa noe til slutt og takket for oppmøtet og pengene som kom inn på loddsalget. Helt til slutt var det trekning, og som alltid var noen heldige vinnere.

Sjømannsmisjonen hadde den tredje festen. Der var programmet som på de andre festene. Av underholdning på en slik fest, husker jeg at Sørums store gledesspreder, Halfdan Altenborn, spilte og sang. Ellers var det sikkert andre voksne som underholdt her også. Julelekene var fast innslag på alle festene, og det var kanskje det vi barna gledet oss aller mest til.

På alle festene var det mye folk, både barn og voksne. Siden det ikke var så mye annet å gå på under krigen, var

dette et viktig sosialt felleskap. De fleste var jo fra Vølneberg krets, men det kom også mange fra andre steder i Sørums, og ofte noen fra Ullensaker også. Juletefestene fortsatte mange år etter at krigen var slutt og var populære, men aldri var det så fullt hus som det var i krigsåra. Da Vølneberg skole ble nedlagt i 1957, tok Vølneberg Vel over tradisjonen med å arrangere juletefest.

Gudstjenester. Av og til ble det også holdt gudstjenester ved sognepresten på Vølneberg skole, sikkert fire-fem ganger i året. Slik var det til utpå femti-tallet. Det var ikke mange som hadde bil den gangen, og det var langt å gå eller sykle både til Sørums og Frogner kirke. På denne måten ble det mulig for både gamle og unge i grenda å delta i gudstjenester av og til.

Ulovlige sammenkomster. Selv om forbudet mot folkesamlinger var der, så hendte det likevel at folk gav blaffen i det og møttes til fest og moro likevel. St. Hans-aften 1941 var det fest på Søbakktoppen i Sætherhaga. Vi unga fikk lov til å gå dit og høre på trekkspillmusikken fordi musikanten, Olaf Kristoffersen, hadde vært gårdsgutt hos oss i Sæthern tidligere. Derfor kjente vi ham jo godt, og det var moro å høre på at han spilte. Så skjedde det jo litt av hvert ellers også som det var interessant å følge med på.

Aksjehytta på Kolstadsfjellet, bygd i 1942. Foto fra Trygve Sæther

I forkant av festen var det en gutt som hadde lagd brennevin av melasse. Melasse var svart sirup som var beregnet til dyrefor, men den kunne jo anvendes til forskjellige ting! Det var mange mennesker og høy stemning. Musikken til Olaf var fengende, så det var mange som danset på grasbakken. Utpå kvelden var det en gutt som begynte å gå rundt borte i skauen og brøle. Ikke veit jeg om det var fordi han hadde drukket for mye, eller om det heller var slik at han tålte for lite, men brølte gjorde han, det hørte vi godt. Etter den tid ble denne drikken av melasse lokalt kalt en «brøler». Lenge før festen var slutt, fikk vi unga beskjed om å gå hjem. De eldre søsknene som hadde ansvar for oss var

strenge på det, og vi måtte nok bare gjøre som de sa. Ellers var det fester på mange steder i disse åra. Det var i Struten, Grindbakken, på Tangerudhytta ved Mjønerudfossen, Aksjehytta på Kolstadsfjellet, og på Romsåsenga. Som oftest gikk det bra, men en gang i 1944 kom politiet og stoppet festen. Dette er omtalt i boka «Sørums under okkupasjonen», utgitt av Blaker og Sørums Historielag i 1999.

Skirenn. Under krigen var det «idrettstreik». Det var slik at vi ikke deltok i nazistenes arrangementer, og alt annet var jo forbudt. Men blant jøssingene ble det da arrangert både hopprenn og langrenn likevel, helt privat og ulovlig, selvfølgelig. Det var på forskjellige steder: Nygård og Vestigarden Egner, Romsås i Ullensaker, Sandbakken i Vestre Udnes i Nes, Aksjehytta i Kolstadsfjellet og Fyhrihytta i Jultonåsen. Hoppbakker var det både her og der den gangen, og her var det hopprenn: Romsåsenga, Romsåabakken, Fosserbakken, Stakkerudbakken og Hagabakken. I de største bakkene ble det hoppet 20-30 meter.

Stakkerud-bakken. Foto fra Ingrid Stakkerud

Jeg mener det pleide å være mellom tredve og førti deltagere, av og til var det nok flere. Deltagerne kom fra både Sørums, Nes og Ullensaker. Jeg husker særlig to navn: I langrenn var Gunnar Bjerke Sagen en av de beste, og i hoppbakken vant ofte Martin Lund Vølner.

Trygve og Knut Sæther klare for skitur ca. 1941. Foto fra Trygve Sæther

Endelig 17. mai-feiring igjen!

Alle former for markering av nasjonaldagen var strengt forbudt under krigen. Hverken sammenkomster, flagging, å synge nasjonalsanger eller ha på 17. mai-sløyfer var tillatt. Mange feiret nok dagen likevel i all hemmelighet, de var på besøk hos hverandre og sang «Ja, vi elsker» i det stille.

Denne fanen ble brukt foran Vølneberg skole i 17. mai-toget. Den tilhørte Barneavholdslaget «Varden», som ble stiftet i 1908, og fanen er nesten like gammel. «Alles vel er vort maal» står det. I dag blir fanen oppbevart på gamle Vølneberg skole, slik at skoleelever som kommer på besøk kan se den. Foto fra Trygve Sæther.

Den 17. mai 1945 husker jeg derfor godt. Etter frigjøringen den 8. mai skjønte vi at i år kunne vi feire 17. mai igjen. Det var storveis, for dette var noe mange hadde sett fram til. Selv om regnet plasket ned mye av dagen, gikk folk mann av huse for å delta i alle kriker og kroker av Norge!

For oss i Såkroken begynte dagen med at vi møtte på Vølneberg skole. Der var den fine fanen vår satt fram, og nå tok vi den med oss og gikk til idrettsplassen i Lørenfallet sammen med lærer Endre Hamre. Der var det samlet unger og voksne fra flere skoler i Sørumsand. Derfra gikk vi i tog til Sørumsand kirke, og før vi gikk inn i kirken, ble det lagt blomster på bautaen.

Denne bautaen ble for øvrig avduket den 25. oktober i 1941. Den 17. mai 1945 var det foreløpig bare to navn som var hugget inn på den. Det var Arthur Olsen Julton og Halvard Merli. Navnene til de andre fra Sørumsand, som falt i krigen, ble hugget inn i 1947.

Avdukingen av bautaen i 1941. Foto: Lars Andresen Hellesjø.

Etter gudstjenesten ble vi kjørt i buss til Bingsfoss kafé ved brua over Glomma. Her var det masse folk fra hele bygda, både unger og voksne. Alle ungene fikk ei flaske brus og en pose med en bolle i. Det var stor stas å få brus, det var ikke noe vi fikk til vanlig! Jeg husker at områdesjefen for heimevernet, doktor Peter Fonnelløp, holdt tale for dagen. For at flest mulig skulle se og høre ham, sto han oppe i lia nord for kaféen.

Bingsfoss Kafé. Foto: Red.

Om ettermiddagen var det borgertog til Sørumsand, og både barn og voksne var med på det. Da vi kom tilbake til Bingsfoss igjen, ble vi kjørt i buss hjem til Vølneberg. Da var vi både slitne og våte, men moro hadde det vært. Nå var det blitt fred, livet skulle bli «normalt» igjen, og vi skulle feire 17. mai hvert eneste år heretter, tenkte vi. Det har vi også gjort. Tenk så heldige vi har vært, vi som har levd i et land med fred og frihet i så lang tid!

Trygve Sæther

Sørumsand-Speilets redaksjon vil oppfordre flere av våre lesere til å skrive ned sine minner. Ta gjerne kontakt med oss hvis du skulle trenge skrivehjelp.

SVENSKER I SØRUM OG BLAKER

VED FORRIGE HUNDREÅRSSKIFTE

Asbjørn Langeland har sett på hvordan det var med svensker i bygda vår før i tiden.

Tusenvis av svenske ungdommer arbeider nå i Norge, de fleste i varehandel, kaféer og andre servicenæringene. Innvandringen fra Sverige er et nokså nytt fenomen i våre dager, men for over hundre år siden hadde vi også stor innvandring fra Sverige. Fra TV-programmer og aviser har en fått inntrykk av at det hovedsakelig var svenske rallare (anleggsarbeidere) som sto for innvandringen fra Sverige for drøyt hundre år siden. Men var alle svenskene som kom hit, rallare?

Da jeg for noen år siden gjennomgikk de digitaliserte folketellingene fra Sørums, la jeg merke til at i tellinga for 1900 var det registrert påfallende mange som var født i Sverige (Sørums-Speilet nr. 5 - 2009). Siden har jeg møtt flere som har vært interessert i spørsmålet om svensker i Sørums, og jeg har derfor sett mer på folketellinga fra 1900 for å få vite litt mer om dem som var født i Sverige. Denne gangen har jeg også tatt med Blaker, men det var så stor forskjell på svenskeinnvandringen i de to bygdene at jeg har valgt å behandle dem hver for seg.

I år 1900 bodde det 62 personer i Sørums og Frogner som var født i Sverige. Folketallet i daværende Sørums kommune var 2540, og da betyr det at svenskene utgjorde 2,4% av Sørums befolkning. I Blaker bodde det på samme tidspunkt 20 personer som var født i Sverige, så innslaget av svensker var mye mindre der. Da Blaker var en del av Aurskog, har jeg ikke en spesifikk oppgave over folketallet i Blaker sogn for 1900, men antakelig var folketallet i Blaker i overkant av 2000. (I 1920 var det 2541). Det vil si at svenskene i Blaker utgjorde ca. 1 % av befolkningen.

Sørums og Frogner

Det var mange flere kvinner enn menn blant svenskene i

Sørums, 36 kvinner og 26 menn, og det var forholdsvis mange unge jenter. Aldersfordelingen blant kvinnene var: tre under 20 år, sytten i gruppa 20–30 år, tre mellom 30 og 40, seks mellom 40 og 50 og sju var over 50 år gamle. Flertallet av kvinnene/jentene var ugifte, 20 ugifte og 16 gifte. Av dem som var gift, var de aller fleste gift med norskfødte menn, bare to hadde svenske menn.

Hva slags arbeid hadde jentene og kvinnene?

Sju blir kalt budeie, og for tre blir det angitt husarbeid og kreaturstell. Altså var det ti av dem som hadde fjøsarbeid. Videre blir tjenestepige/husarbeid angitt som yrke for sju stykker. Ellers finner man en bakstekone, en husholderske og en stuepige. De gifte kvinnene hadde ikke arbeid utenfor hjemmet av betydning, så det er ikke angitt yrker for dem. Flere av dem hadde barn, til dels mange barn, så en må regne med at mange av dagens innbyggere i Sørums har hatt bestemødre eller olde-mødre som var født i Sverige. En kan nok også regne med at flere av de ugifte jentene etter hvert ble gift her, men det har jeg ikke oppgave over.

Mennenes alder fordelte seg med fem under 20 år, sju mellom 20 og 30, seks mellom 30 og 40, fem mellom 40 og 50 og tre over femti år. Nitten av mennene var ugifte, og av dem som var gift, var det bare to som hadde svenskfødte kone. De andre fem hadde norskfødte koner.

Mennene hadde mange slags yrker. Fire av dem var selveiende gårdbrukere. Men de hadde nokså små bruk, og derfor tilleggsyrker som tømmermann, murer og møbelsnekker. Fem av mennene var jordbruksarbeidere, og en var tømmerhogger. Ellers finner en to murere, en skomakersvenn, to malere, en kvegrøkter, to snekkere, en agronom og tre jernbanearbeidere. En eldre mann var fattigunderstøttet fra Sverige.

Blaker

Blant de svenskfødte i Blaker var det flest menn, elleve menn og ni kvinner. Av kvinnene var tre mellom 20 og 30 år, to mellom 30 og 40, tre mellom 40 og 50 og en over femti år. Fem var ugifte, tre var gift med norskfødte menn og en hadde svensk ektemann. De gifte kvinnene blir kalt kone eller husmor, men en av dem har fått tittelen dyrlægehustru. Av de ugifte var det tre tjenestepiger, ei kokke og ei budeie.

Mennenes aldersfordeling var: en under 20 år, fire mellom 20 og 30 år, 2 mellom 30 og 40, en mellom 40 og 50 og tre over 50 år. Sju av mennene var ugifte, tre var gift med norsk kone, og en hadde svensk kone. Fem av

mennene var jernbanearbeidere, og en var murer og jernbanearbeider. En var murer og forpakter. Ellers finner man en gårdsgutt, en malermester, en dreier og en mann på 78 år som var pleiepasient.

Som i dag, over hundre år seinere, kom altså svenske ungdommer over grensa for å søke arbeid. Kanskje var det spenning og eventyrlyst som fikk dem til å reise hit. Men for dem som ønsket arbeid på gård, var det nok med i vurderingen at arbeidsvilkårene ofte var bedre her enn i Sverige.

Flere kjente svenske forfattere har skildret livet til landarbeidere på de store svenske gårdene, de såkalte statare. Mange av dem levde på en svært kummerlig og nedverdige måte. I Sørumsbudeier, tjenestejenter og gårdsgutter en del av husstanden på gården, og de spiste ved samme bord som bondefamilien, så en jobb som gårdsgutt eller budeie her var nok atskillig bedre enn mange av de jobbene som en kunne få på svenske storgårder.

Asbjørn Langeland

«EN GAMMELDAGS SKOLE» PÅ VØLNEBERG – FOR 15. GANG

Arrangørene har i stor spenning fulgt værmeldingen med argusøyne – først langtidsvarsel, senere dag for dag. Når åpningsdagen 19. mai opprant med knallblå himmel og stille bris var stemningen på topp.

Tidlig om morgenen var Bjørn Tveit på plass. Sammen med Kåre Olav Ormstad var vognskjul og hesteutstyr, seletøy og bogtre, harv og sålaup, havre og bygg, satt klart for Odd Roar Stenby til å brukes av Tømtevær og elevene fra Vesterskaun og Sørums skoler når våronna skal i gang. Til bukk og gjeit ligger tømmeret klart for å leses og strammes med bjønn. Vimplen på flaggstangen er skiftet ut med det norske flagget, som vaier i vinden og markerer dagen.

I mange dager har Vevringen med Solveig Tveit i spissen arbeidet for å ha alle vevene klare og renningene strukket for ivrige barnefingre. Marit Kveseth sitter klar med rokken i år også, karder og tener er ordnet, ullen ligger i kurvene og venter. Solen strømmer inn av vinduene til forventningsfulle veverker som gleder seg til å lære bort faget sitt. I skolestua blir Torbjørn Egners leseverk sett over en gang til, skjønnskiftarkene med løkkeskriftmønster ordnes, penneskaft og pennesplitter

telles opp, blekkhus med akkurat nok blekk er fylt opp, og på den sorte svingtavlen står i fine snirkler:
Velkommen til Vølneberg.

På kjøkkenet er degnen nettop ferdig med å kutte opp den siste kålroten i fine skiver som legges i store vannkar. Det skal elever og lærere glede seg med, sammen med tran, i det store friminuttet.

Og der – akkurat kl. 09.00, kommer de to bussene med glade elever og forventningsfulle lærere, alle kledd opp i en stil som setter tiden tilbake 100 år. Spenningen sitrer i åpne barnefjes der de ordnes i brannrekker og går samlet fram til skolestua hvor lærerinnen Wenche Heltorp for anledningen står på trappen og ønsker velkommen, fordeler alle barna til de tre aktivitetene, etter en grundig orientering om Vølneberg, historien, dagens aktiviteter, vevstuen, jordet og skolestua, utede og håndvask. Alle følger med og går til sine oppgaver etterat degnen har ringt inn til første time med den store skoleklokka.

Første skoledag går som en lek. Voksne og elever hygger seg. De trives i lag. Alle får prøvd seg, byttet mellom aktivitetene går umerkelig, matpausen er en eneste stor lekestund, etterat mat og drikke er nytt med manér, tranen er gitt til dem som vil ha og kålrotbitene fortært.

Kl. 13 forlater klassene Vølneberg i bussene som tar dem hjem til hverdagen. Tilbake står alle helperne med en søt smak på tungen. De har gitt enda en gruppe fjerde klassinger en uforglemmelig skoledag - og solen skinner fra knallblå himmel over vårgrønne jorder.

Rapport fra degnen, Dag Winding-Sørensen

Odd Roar Stenby med hesten Tømtevær er populære.

Wenche Heltorp tar i mot i skolestua

Solveig Tveit lærer barna om garn

I vevstua, med litt hjelp fra Anna Tveit

LITT OM SMÅTT OG STORT

► «Kveldsvæl» i Lørenfallet 2. april

Det ble en fin kveld da Historielaget inviterte til gammeldags «kveldsvæl», med hyggelig samvær, litt godt å spise og trivelig prat rundt bordene. Innspill om hva laget bør fokusere på fremover kom det også.

Vi var 30 samlet, og gode matminner og muntre historier ble fortalt. «Forklekomitéen» v/Elin, Gro og Lillian serverte grovt brød, loff, kokte egg, kaviar, sirup, pultost, tomatost, brunost, gulost, baconost, svartpølse, salami, savelat, okserull, Elins gode hjemmelagede leverpostei, jordbærsyltetøy, Gros fine eplemos, honning, margarin og smør, og litt kjeks av gammelt merke. Til drikke var det kaffe, te, melk og saft. Tomatosten var populær, til tross for noen ugreie barndomsminner om påtvungen "returost" fra meieriet før i tiden.

Det kom forslag om at Kjenn din bygd-turene bør bli bedre annonsert, så nyinnflyttede får det med seg. Velforeningene rundt omkring kan kanskje bidra. Og alle ble oppfordret til å komme med både stoff og tips til Sørumspeilets redaksjon. Dialekten i bygda bør dokumenteres bedre, gjerne med lydopptak av dem som snakker det ekte sørumsålet. Dette arrangementet ga mersmak, og nye medlemsmøter kommer etter hvert.

➡ 8.mai-markeringer ved minnesmerkene

Blaker og Sørum Historielag foresto 8. mai blomster-nedleggelsen ved minnesmerkene ved Sørum kirke, Blaker kirke og Blaker Skanse til minne om dem som ga sitt liv for vår frihet. Blomsteroppsatsene var dekorert med to bånd i rødt, hvitt og blått, med teksten "Hjemmestyrkene 1940 – 1945" og "D12 Område 1215", som representerer Sørums avdeling i Milorg, der Borger Hansen tjenestegjorde som ordonans.

Kåre Petter Hansen, Dag-Einar Hellerud, Dag Winding-Sørensen og Haakon Sandbraaten ved Sørum kirke. Foto: Anders Henriksen

Seremoniene foregår i enkle og verdige former. De annonseres ikke, men er hvert år åpne for dem som ønsker å vise sin respekt, og noen hadde funnet veien til Sørum kirke denne dagen.

Dag-Einar Hellerud, Gro Langeland, Kåre Petter Hansen, Kåre Svarstad og Haakon Sandbraaten ved Blaker kirke. Foto: DWS

Blaker og Sørum Historielag ble oppfordret av Borger Hansen om å videreføre bekransning av krigsminnesmerkene i Sørum etter hans bortgang, og det fondet han opprettet for markering av Frigjøringsdagen 8. mai hvert år, var på kr. 50.000. Fondet forvaltes av historielaget. Kåre Petter Hansen representerer donator, og forestår sammen med Blaker og Sørum Historielags 8.mai-komité bekransningen ved minnesmerkene. Komitéen ledes av Dag-Einar Hellerud, med Kåre Svarstad og Haakon Sandbraaten som medlemmer.

➡ Hærverk på kulturstien

Mange har nok fått med seg at det har vært hærverk på broene på kulturstien fra Bingsfoss mot Rånåsfoss. Blaker og Sørum Historielag har i mange år utbedret og vedlikeholdt denne fine kulturstien i Sørum, og svært mange har lært å sette pris på den vakre naturen langs Glomma. Unge som gamle, familier og grupper går i hundretall. Den Norske Turistforening, avdeling Oslo og Omegn, har igjen benyttet stien, og i løpet av to dager i mai har mer enn 250 vandrere gått her, med en velfortjent rast på Ålgård etterpå.

Ødelagt bro. Foto: DWS

Men så ble det oppdaget hærverk på broene. Kulturstien passerer mange dype evjer langs Glomma, og for å slippe å gå rundt disse evjene er det bygget broer.

Tre av disse broene går innenfor beitemarker, og må derfor sikres for å hindre at beitedyr går ut på broene. Historielaget har bekostet broene med kr. 80.000,-, og brukt mange frivillige arbeids-timer på å få satt dem opp. Men så hadde noen ødelagt sikringene på broene, slik at beitedyrene uhindret kunne komme ut på dem. Broene måtte derfor sikres før beitemarkene igjen kunne brukes, noe som har kostet Historielaget både tid og penger.

Reparert bro med stengsel. Foto: Lillian

Men nå har Bjørn Tveit og Bjørn Blakstad tatt affære, og fått reparert broene, slik at beitedyrene igjen kan slippes ut på beite.

Stor takk til begge for at de har ordnet opp!

➡ Rusletur til Røverskansen tirsdag 6. mai

Blaker og Sørums Historielag ble ønsket velkommen av Børge-Borgerene på tur til Røverskansen tidlig i vinter. Turen ble satt til 6. mai og ble den første fotturen i årets sesong. Da dagen opprant var det hustrig, og det utviklet seg til å bli et riktig kaldt og vått vær i høyden, med sludd i luften. Samlingspunktet var ved Henni-skogen der Stomperud-løypa krysset veien tidligere. Her har det visst vært en voldsom trafikk av skiløpere. At det har avtatt med årene skyldes vel ikke bare dårlig føre.

Ove Antonsen fra Raumnes Historielag er velrenommert som en kunnskapsrik skogens mann. 11 deltagere møtte frem, tre fra Blaker og Sørums. Vi delte skyss videre, og kjørte opp i Holtmarka så langt det var trygt å kjøre. Derefter var det å ta bena fatt. Regntett på kroppen og godt på føttene er det som skal til for å trives. Så bar det oppetter Holtfjellet mot målet.

Dette er et skogsområde som er godt merket, hvor man er, hvor man skal og hvor langt det er dit. Det er en utfordring om man vil gå seg bort. Allikevel er det ikke gitt at bygdeborgen blir funnet med en gang. Skogsterrenget er bølgende i begynnelsen, mye bunnvegetasjon og godt med skog.

Efterhvert stiger det, marka blir mer skrinn og trærne står ikke fullt så tett lenger. Flere langsgående hjæl åpner seg, og gjør det mer krevende å gå på tvers. Mosen tar over for grass og kjerr, det blir mykt og tyngre å gå når støvlene synker i.

Og så gjennom en slukt, opp en bratt skrent, over en røys, bakover og langsmed kanten, så står vi der, på plataet til bygdeborgen Røverskansen. Ove tar oss med rundt og viser steinmurene som er bygget opp under plataet som forsvarsverker, svære murer, virker naturlige inntil vi skimter strukturene under mosen. Noen har vært her nylig og lempet ut stein fra volden og laget et åpent sår i den grønne plysjen. Vandalisme, konkluderer Ove lett irritert. Dette er et kulturvernminne liksom gravhauger og helleristninger. Vi får håpe hodeløst hærverk ikke får bre om seg.

Efter en grundig inspeksjon rundt hele plataet er det kaffepause ved en fin rasteplass som er laget i en forsenkning på plataet. Nedenfor oss ligger Frøyhov ut mot Glomma. Navn med sagasus. Her oppefra er det godt utsyn over vannveien. Den gode samtalen svever mellom matbitene og kaffeslurkene, utveksling av drømmer og gode tanker, hvordan kan vi best dele denne opplevelsen med flere?

Vel nede ved bilene igjen er alle glade for å ha lagt ut i hustrig vær. Vinteren ligger bak oss - vi går mot vår. Fin tur. Bli med neste gang!

Tekst og bilder Dag Winding-Sørensen

➡ Status Slora Mølle

Dugnadsgjengen står på, og arbeider støtt og stadig. Det blir resultater, og sikkert noen gode faglige diskusjoner underveis også...

Fra venstre: Håkon Sand, Magnar Olsen, Vidar Harfallet, Brith Kristiansen og Even Woxen. Foto: Dag Winding-Sørensen

AKTIVITETSKALENDEREN

Følg med på www.sorum.historielag.no

🚩 Søndag 15. juni kl. 12:00: Slora Mølles Dag

Åpen dag på Slora Mølle, med omvisning, musikk ved Glommabredden, aktiviteter, lek og moro. Kaffe og kaker fås kjøpt. Velkommen!

🚩 Torsdag 19. juni kl. 18:00: Rusletur til klebersteinsbrudd ved Kvevli

Leder: Albert Hovind. Fremmøte hos Albert Hovind, Kvevli, Morkvegen 309.

🚩 Mandag 23. juni kl. 18:00: Velkommen til stor St. Hans-fest på Vølneberg – med markering av 150-årsjubileet for fastskolene i Sørumsand.

St. Hans på Vølneberg. Foto fra Vølneberg Vel

Program: *Ordfører Mona Grindbakken Mangen og kultursjef Nina Kongtorp kommer kjørende med kusk Odd Roar Stenby kl. 19. *Jubileumstale ved ordføreren. *Teater med dramatisering av en skole-hverdag, med sang & dans av barn, unge og voksne, komponert og regissert av Vibeke Hasselberg og Karianne Moe Tørum. *Varme griller, leker, salg av rømmegrøt, kaffe & kaker, utlodning, tenning av bål. *Skolemuséet er åpent etter forestillingen. Kom gjerne i gammeldagse klær.

Arrangører: Vølneberg Vel og Blaker og Sørumsand Historielag.

🚩 Fredag 27. juni kl. 9:00: Tur til Eidsvoll

Reis 200 år tilbake i tid og opplev hvordan stemningen var i huset under seks viktige uker i norsk historie. Omvisning i Eidsvollsbygningens hovedetasjer og

kjelleren. Koldttallerken med «smak av 1814». Avreise kl. 9:00 fra busstasjonen på Sørumsand. Pris kr. 400,-. Bindende påmelding **innen 19. juni** på tlf. 63869450 eller epost biblioteket@surum.kommune.no.

Arrangører: Foreningen Norden Sørumsand, Folkeakademiet Sørumsand, Blaker og Sørumsand Historielag, Sørumsand bibliotek.

🚩 **Tirsdag 29. juli kl. 18:00: Olsok-fest på Vølneberg**
Sørumsand Bygdekvennelag og Historielaget samarbeider om den tradisjonelle Olsok-festen på Vølneberg, med underholdning, allsang, salg av rømmegrøt, kaffe og kaker. Mer info kommer på våre nettsider.

🚩 Torsdag 7. august kl. 18:00: Rusletur langs Glomma fra Rånåsfoss til Blakersund.

Leder: Bjørn Tveit. Fremmøte ved Rånåsfoss kraftstasjon.

🚩 Torsdag 14. august kl. 18:00: Rusletur i Blaker

Se torvuttak, kobberforekomster, glimmerforekomster med mer. Fremmøte ved Blaker skytebane.

🚩 **Lørdag 6. september kl. 11:00: Kjenn din bygdturen.** Informasjon om oppmøtested og reiserute kommer på våre nettsider og oppslag rundt om i bygda.

GODT SAGT OM KJÆRLIGHET ♥

- ♥ Gresset er grønt der hvor man er, hvis man bare husker å vanne det.
- ♥ Den som har kjærlighet kan unnvære mye annet.
- ♥ Det er kjærligheten som setter solen og de andre stjernene i bevegelse.
- ♥ Det finnes tre ting som ikke kan skjules: Kjærlighet, røyk og en mann som rir på en kamel.
- ♥ Det går ikke an å skylde på tyngdekraften når folk faller for hverandre.
- ♥ En dråpe sann kjærlighet er mer verd enn et helt hav av vitenskap.
- ♥ En klem gjør en glad dag gladere, og en umulig dag mulig.
- ♥ For verden er du kanskje bare et enkelt menneske, men for et menneske kan du være hele verden.
- ♥ Halm i treskoene og kjærlighet i hjertet stikker ut overalt.
- ♥ Her er rent nok til å beholde helsen, men rot nok til å beholde lykken.
- ♥ Hugg velgjerninger i marmor - skriv fornærmelser i sand.
- ♥ Kjærlighet er som å spise suppe med en syl - jo mer man får, desto mer vil man ha.

GOD SOMMER!

STØTT VÅRE SPONSORER – DE STØTTER OSS!

Telefon 63 86 80 60 - www.tbinstallasjon.no

www.nilsen-info.no/soerum

www.blakersparebank.no

Nordfonn – Fokus Butikksenter, Sørumsand
Telefon 63 86 60 70, epost nordfonn@interoptik.no

www.blaker-bygdeservice.no

www.advokat-hagen.no

www.aeas.no

Marcus Thranes vei 100
1472 Fjellhamar
post@xide.no
www.xide.no

B **RETURADRESSE:**
Blaker og Sørums Historielag
Postboks 72, 1921 Sørumsand

ISSN 1894-8154